

בשורש הנטיעה

א. עמוד ברזל

אמר רבי בנאה: לעולם ישקיע אדם עצמו במשניות, שאם ירתק יפתחו לו; אם לתלמוד לתלמוד אם להגדה להגדה. ר' אלעזר בשם ר' יהושע בן לוי אמר: עמוד ברזל - משנה (ויק"ר כ"א, ה).

משנה הרי היא עמוד ברזל שעל גביו ניתן לבנות נדבכים רבים של היכלי תורה. ממנה פינה וממנה יתד לשאר מקצועות, אם לתלמוד ואם להגדה. ברם, דא עקא, העיסוק במקצועות הנבנים ממנה כמו גרמו להעלמת עין מן העמוד המרכזי הלזה, המשנה. וכבר צווחו קמאי על הזנחה זאת הגורמת גם לשיבושים קשים בשאר מקצועות, שאם אין מטפלים בעמוד היסוד, סופם של הנדבכים להתרופף. עניינו בבטאון זה הוא להחזיר עיניהם וליבם של עמלי תורה אל עמוד הברזל, אל המשנה. לשוב אל יסוד בראשיתי זה ולקרוא בו ולעמול בו ולהתבונן בו בעינים הקוראות בו כאילו לראשונה, בחינת: "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים", בלא להתעלם, כמובן, ממרחבי התורה האין סופיים שכבר נפרשו עליו וסביבו.

ב. משניות ומשנה

רבי בנאה דיבר על משניות, שמי שבידו חבילות של משניות ידיו רב לו במלחמתה של תורה למקצועותיה. אבל רבי יהושע בן לוי על גדולה מזו דיבר; לא על משניות אלא על משנה. אפשר כוונתו למשנה כספר אורגאני שכל סדריו ופרקיו אחוזים זה בזה, שאין הוא ככלי של פרקים אלא כעמוד ברזל היצוק יחד מקשה אחת. אף אנו נבקש בזה להזדקק להסתכלות כוללת מקיפה בספר המשנה, הסתכלות המבקשת פשר לסדר ולצורה לנוסח ולמשקל. שאלות שתפסו מקום נכבד בעולמים של ראשונים וכמו נשתכחו מבתי מדרש של אחרונים (אכן לא כולם, שכן מצינו כמה מגדולי האחרונים שנתנו ליבם ודעתם לעניינים אלו).

אמנם, לא נימנע מהתבוננות גם במשניות בודדות, התבוננות שיהיה בה מן החידוש ומן המאלף.

ג. מסמרות נטועים

דרש רבי יהושע בפקיעין:

'דברי חכמים כדרבנות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות נתנו מרעה אחד' (קהלת י"ב, יא) למה נמשלו דברי תורה לדרבן? - לומר לך: מה דרבן זה מכוון את הפרה

לתלמיה להוציא חיים לעולם, אף דברי תורה מכוונים את לומדיהן מדרכי מיתה לדרכי חיים. אי מה דרבן זה מטלטל אף דברי תורה מטלטלין, תלמוד לומר: 'מסמרות'. אי מה מסמר זה חסר ולא יתר (כשנועצין אותו בכותל הוא מחסרו - רש"י) אף דברי תורה חסרין ולא יתרון, תלמוד לומר 'נטועים' - מה נטעה זו פרה ורבה, אף דברי תורה פריין ורביין (חגיגה ג', ב).

סגולתם של דברי תורה היא היותם מוצקים ומגובשים וקבועים - כמוהם כמסמרות; אבל מאידך חיות בהם וצמיחה בהם ופריה ורביה בהם, כמוהם כנטיעות הללו משנשתרשו אין הם חסרים אלא הם פרים ורבים. כך דברי תורה שמצאו להם את קרקע צמיחתם ואת בית גידולם הרי הם פרים ורבים ואף עושים פירות ופירי פירות.

אף זאת למדו מכאן, כי חשוב שיהיו הדברים עשויים ואמורים כתיקונם, שכן למדנו:

ובמסמרות נטועים - בשעה שדברי תורה יוצאין מפי בעליהן כתקנן הן ערבין לשומעיהן כמסמרות נטועים, ובשעה שהם יוצאין ממוסמסין (מסורסין ומסורגין - פני משה; שאינם מסודרים וחלקים - מתנות כהונה) הם מרים לשומעיהם כמסמרות (ירושלמי סנהדרין - פ"י ה"א; במד"ר י"ד, ד).

במה זו שאנו מייסדים, בדחילו ורחימו, אינה תולדה של אילוץ חיצוני ואין באה להעמיד דגם כלפי דגמים אחרים, ואין עיקר עניינה פולמוס וביקורת, אלא היא תולדה של דחף פנימי מתוככי בית המדרש, דחף של לימוד תורה ועמל וחתיירה לאמיתה של תורה. ואף לזאת מייחלים אנו, להשבת תפארתה של משנה והצבתה במקום מרכזי בבתי תלמוד לקטנים ולגדולים, כאשר יאה לו לעמוד ברזל זה.

לוואי יתקיימו בנו דברים האמורים שם בהמשך:

'ניתנו מרעה אחד' - אמר הקב"ה אם שמעת דבר מפי קטן ישראל והנייד, לא יהא בעיניך בשומעו מפי קטן, אלא כשומעו מפי גדול... (ירושלמי שם).

שלהי תשנ"ג יהודה שביב

בעזה"י,